

BRUKS- ANVISNINGEN

NR 52 – FEBRUARI 2024

Medlemsblad från Åkers Hembygdsförening

www.akershembygd.se

Broby och Brobyholm del 2

Ögonblick i Åker

Axelssons anekdoter

Åkerssjön med det märkligaste namnet

En vandring runt Salvaren

BRUKSANVISNINGEN GES UT AV

Åkers Hembygdsförening

c/o Nils Danielsson

Källvägen 11

647 52 Åkers Styckebruk

REDAKTIONSRÅD

Sten Hellgren, Tomas Larsson,

Pelle Johansson

ANSVARIG UTGIVARE

Nils Danielsson

REDAKTÖR & GRAFISK FORM

Per Hellgren

TRYCK

Grafoma Tryck & Design AB,

Strängnäs 2024

KONTAKT

info@akershembygd.se

www.akershembygd.se

OMSLAGSBILD

Salvaren fotograferad av Per Hellgren

den 28 oktober 2021

ISSN: 2004-8513 (Online PDF)

Sist vi sågs, åtminstone cirka sjuttio av oss, var på Glöggafton i Motstugan. Barn från Åkers förskola sjöng luciasånger, Anette och Linus sjöng och läste juldikt med inlevelse. Det blev stämningsfullt och proppfullt i den fina lokalen.

Och visst ja, vi var ju med på ett hörn på avslutningen av 500-årsresan här i Åker, Folkets Fest med 700 besökare. Tack till Johanna, Lisa och Madelen, ansvariga för genomförandet av den festen!

Nu går vi vidare med 2024, säsongens programblad är bifogat. Principen är att alla Åkersbor är välkomna till arrangemangen, med undantag för årsmötet den 21 mars.

Samtidigt funderar vi på hur vi kan förnya oss. Vill du vara med på det tåget så Välkommen!

Men vad är det vi gör egentligen? Det faller väl under rubriken Kultur. Vi vill på olika sätt berätta om de människor som levt och lever här och vad människorna i byn, samhället, landskapet, har skapat genom århundraden och skapar idag. Berättelser om arbete och produktion, familjeliv, boende, fester och högtider, konflikter, gemenskap, humor.

Hur genomför vi allt detta rent praktiskt? Jo det är ett stadigt gäng volontärer, en lokal styrka av herrar och damer som gör verksamheten möjlig. Ni, mina herrar och damer, gör att Åkerskulturen lever vidare, att vi kan genomföra våra arrangemang med många besökare. Till er vill vi rikta ett stort och varmt tack!

Till er som är nyinflyttade – Varmt välkomna, vi tror att ni har mycket att tillföra till verksamheten.

Och till er som bor här sen gammalt – Alltid lika trevligt att träffas!

Broby och Brobyholm 2

Pehr Bengtsson reder återigen ut vad som funnits på andra sidan Räckstaån genom historien nu när nya bostäder byggs på området som rymt allt från en dansk godsägare och en holländsk baron till ett omtyckt pensionat. Detta är del två av historiken som inleddes i förra numret av Bruksanvisningen (nr 51).

Text: Pehr Bengtsson

År 1889

När arrendatorn av Krutbruket och Räcksta Gård, Fredrik Rönquist, avlider 1874 tar sönerna över men det är Fredriks hustru, Nanna Rönquist som är ägare av bruk och gård. Krutbruket har under en tid haft ekonomiska problem, kanske beroende på ett alltför vidlyftigt leverne på Räcksta gård, varför Nanna Rönquist måste lämna arrendet av Krutbruket och gården som nu, 1889, övertas av kronan. Flera av familjens gårdar övergår till borgenärer. En av dem, Adolf Wilhelm Hedenström, övertar bland annat Broby 2 och arrendet av Räcksta. "Innehavare af Räcksta, egare af Skämby, Broby, Åkerby. Patron

Adolf Wilhelm Hedenström" är det antecknat i husförhörslängden, alla är gårdar som tidigare tillhört Rönquist.

I "Uppgörelse emellan Kongl. Majt. och Kronan, å ena, samt innehafarinnan af kronohemmanet ett mantal Rockesta inom Åkers socken af Nyköpings län och egarinnan af det till största delen å nämnda hemman befintliga Åkers Krutbruk fru Nanna Rönquist genom administratorerna i hennes gäldbundna bo lantbrukaren A. Hedenström, kaptenen R. Ossbahr och hofrätts e.o. notarien O. Wallin å andra sidan" framgår under punkt fyra att Nanna Rönquist "eller hennes rättsinnehafvare" har utnyttjanderätten till kronohemmanet Räcksta intill den 14 mars 1905. Därför kan

Adolf Hedenström nu flytta in på Räcksta gård även om gården tillhör kronan. I punkt 2 i uppgörelsen framgår i sin tur att för Broby 2, som Nanna äger, gäller att kronan erhåller dispositionsrätt intill den 14 mars 1905. Någon anledning till denna uppgörelse om att upplåta varandras gårdar från 1889 intill 14 mars 1905 redovisas inte.

Den förste styresmannen vid Åkers Krutbruk var August Linder. Han kom till Krutbruket tidig höst år 1888 som krutproberare och flyttade då in på kronohemmanet Broby 1. Huset var nybyggt och i två våningar. Det var cirka 15 meter långt, dryga 6 meter brett och lika högt. Här fanns sex rum, två tamburer, en veranda och ”med en envånings tillbyggnad 24 fot lång, 19 fot bred och 11 fot hög (7 m resp 5,5 m och 3,3 m), innehållande kök och 2 rum ...”. I uppgörelsen framgår att husen är byggda av timmer, reveterade, väl bonade och tapetserade och har yttertak av ”corrugerad jernplåt”. Till boningshuset hör en bod med två avdelningar och under boden en välvd källare. Ett torrdass med två avdelningar med ett svinhus vägg i vägg finns också på gården. Totalt är dessa hus på Broby 1 värderade till 10 300 kronor. Styresmännen kommer att bo i detta hus intill 1905 när den nya styresmannabostaden står klar.

Förutom gården Broby 1 (f.d. Oppgården) fanns här även flera arbetarbostäder med uthus, vedbodar och avträden. Alla tillhörde de Krutbruket.

Broby 2

Men vad hände med skattehemmanet Broby 2? I uppgörelsen mellan Kronan och Nanna Rönquist kan vi se att

skattehemmanet Broby nr 2 år 1888 omfattar ett ”corps de logis af timmer, brädfodrade och målade, under tak af tegel på bräder”. Huset är 15,5 meter långt, 11 meter brett och drygt 4,5 meter högt. Det består av en våning med vindsrum, tillsammans sju rum samt tambur, skänkrum och kök. Till gården hör en stor bod som innehåller visthusbod och spannmålsbod, vidare finns här stall, vagnshus och en källare samt ett torrdass i två avdelningar hopbyggt med ett hönshus. Allt värderat till 9 900 kronor. Övriga boningshus på Broby 2 anges inte i uppgörelsen eftersom Krutbruket inte avsåg utnyttja dessa. Som framgått ovan blir det från 1889 Patron Adolf Wilhelm Hedenström som äger hemmanet Broby 2.

Brobyholm

1895 övertar dansken Christian Julius Thomsen arrendet på Räcksta av Hedenström och köper av honom även bland annat Broby 2. När vi närmar oss 1905, och tidigare beskriven överenskomst om Räcksta respektive Broby 2 löper ut, flyttar Thomsen under 1904 från Räcksta gård till Broby 2. Men är det samma hus som beskrivs i uppgörelsen? Sannolikt har Thomsen låtit bygga ett nytt hus, eller byggt om det gamla, eftersom huset nu är i två våningar och kanske också med den inglasade punschveranda som kan ses på äldre foton. Det är nu, 1904, som gården får namnet Brobyholm.

En bro över Räckstaån till Broby 2 byggdes redan under Rönquists tid vilket framgår på hans karta från 1869. Från bron anlades en allé upp mot huvudbyggnaden. Efterhand kommer

trädgården att prydas av urnor, växthus och ett lusthus med utsikt över ån. Här finns även fruktträd, vinbärsbuskar, växthus med mera. Till gården hörde sedan tidigare en trädgårdsmästarbostad som låg strax söder om huvudbyggnaden och ett boningshus söder om trädgårdsmästarbostaden.

När Thomsen 1895 köper Broby 2 fanns hyresgästen Stockholms Mjölkförsäljnings Aktiebolag sedan några år. Här bodde vid denna tid sex mjölkerskor. Förmodligen bodde de i det södra av husen, de övriga husen i området Broby 2 kommer nämligen snart att återfinnas i Församlingsboken under beteckningen Brobyholm. Redan 1903 flyttar dock den sista mjölkerskan ut och Mjölkförsäljnings Aktiebolagets verksamhet på Broby 2 är till ända.

År 1907 kommer Carl Norrbom in i bilden när han köper Brobyholm med tillhörande marker. Detta blev ett lyft för Brobyholm och jordbruksverksamheten, men efter sjutton år – 1924 – flyttar Norrbom till Stockholm. Han står dock fortfarande som ägare fram till 1926. Den som kom att överta Brobyholms gård var Robert Emanuel Axel Rahmqvist, han titulerades efter övertagandet för godsägare. Hans bakgrund var dock som officer med löjtnants grad och han var son till byggmästare August Rahmqvist i Mariefred. August Rahmqvist är känd som den som ansvarade för bygget av hjulhuset vid Klockartorp åren 1877 till 1879.

1930 lämnar så godsägaren Rahmqvist Brobyholm och ny ägare blev nu John Nilsson från Linköping. Han kom dock aldrig att bosätta sig här och redan 1932 sålde Nilsson gården. Den som bor

på Brobyholm dessa två år är inspektorn Fritz Wetterholm, det är även han som 1932 hjälper till med försäljningen av Brobyholm och dess marker. Köpare är den holländske baronen Paulus Johan Repelaer van (från) Spijkenisse. Spijkenisse är numera en del av kommunen Nissewaard men var fram till 2015 en egen stad, det var således härifrån Repelaer kom.

Brobyholms pensionat 1973 fotograferat av Aare Toivo.

Johan Repelaer kom att äga flera stora gårdar i området, såsom Valsberga och även Lida säteri. Brobyholm blir nu en utgård till Lida. Repelaer hade inte bara affärsintressen i Sverige, i Holland ägde han Chirons kokainfabrik i Naarden. När han dör tar änkan Emma över och när hon i sin tur avlider 1950 förvaltades egendomarna av dödsboet fram till 1964.

Pensionat

Brobyholms marker sköttes under Repelaers tid från Lida och huset Brobyholm stod troligen tomt något år. Men

I nederkant syns Brobyholm, i mitten Broby och till höger Hagalund. Krutbrukets skola syns ovan Hagalund och i vänster övre kant är delar av Krutbruket. Foto från sent 1930-tal. Okänd fotograf.

1934 är förmodligen året då huset blev pensionat. I augusti detta år flyttar nämligen Syster Elin Forslin in. Hon kommer närmast från Ådalen på andra sidan Räckstaån där hon bott och drivit Ådalens café. Med henne följer servitrisen Anna Valborg Olsson. Huvudbyggnaden kommer framåt att inte bara vara pensionat och festlokal utan även restaurang med lunchservering för att sluta sina dagar som pub. Den 10 juni 1972 skedde offentlig auktion av alla

inventarier och året därpå revs huset Brobyholm.

Åkers Fastighetsförvaltning AB

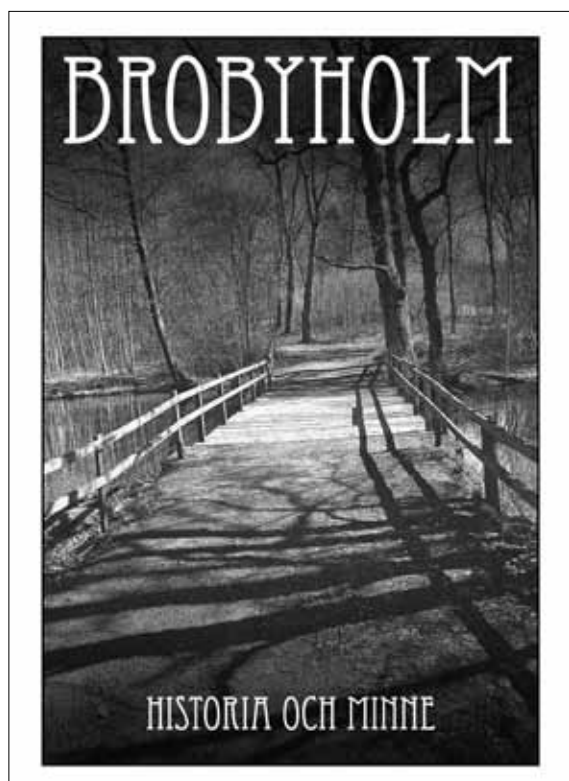
Medan det fortfarande var verksamhet på Brobyholm kom dock en ny ägare in i bilden. Det var ägaren av Åkers Styckebruk, Brukspatron Rutger von Seth, som 1964, genom sitt företag Åkers Fastighetsförvaltning AB köper Brobyholm och Lida av Repelaers sterbhus. I en markbytesaffär som blir klar i

mars 1965 mellan Åkers Fastighetsförvaltning AB och Åkers Krutbruk (FFV) kommer sedan Brobyholm att framgent tillhöra Krutbruket.

Trädgårdsmästarbostaden revs 1985 och året innan hade brandkåren bränt ned huset som låg söder därom på andra sidan den lilla vägen. Gårdens källare finns ännu kvar. ■

Brobyholms pensionat 1973 fotograferat av Aare Toivo. Punschverandan till höger uppfördes år 1900.

Tips på fortsatt läsning

I Per Hellgrens skrift *Brobyholm – Historia och minne* (2019) finns mycket intressant berättat om Brobyholm och dess historia under 1900-talet. Boken finns att köpa för endast 50 kronor på hembygdsföreningens museum och på Blomsterbruket vid Krutbruket. Museet är stängt för säsongen och kanske bor du långt från Åker, då kan du beställa den av Pehr Bengtsson, ps.bengtsson@telia.com.

Källförteckning

Skriftliga källor

Karin Beckman-Thoor. *Arkeologisk utredning etapp 1 och 2*, Rapport 2018:8, KRAKA kulturmiljö.

Lena Beronius Jörpeland. *Brobyholm, Kulturhistoriskt underlag*. Riksantikvarieämbetet 1999 och 2005.

Per Hellgren. *Brobyholm - Historia och Minne*, 2019.

Pehr Bengtsson. *Åkers Krutbruk 1552 – 2022*, 2023.

Övriga källor

Lantmäteriet, karta 1756 och 1961.

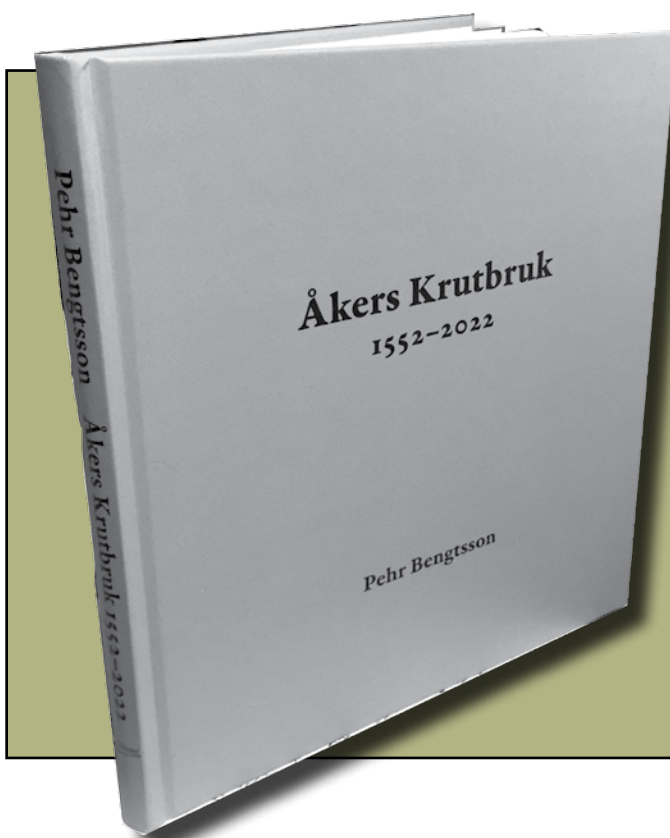
Åkers hembygdsförenings arkiv, Bih XI.

Åkers socken husförhörlängder och församlingsböcker.

Åkers Styckebruks gamla arkiv, karta 1869.

Folkparken. Den pampiga porten in till Folkets Park var sprillans ny år 1942, då Carl A. Ericson, alias Callegrafen, bestämde sig för att fotografera den. Året därpå invigdes Folkets Park och 1965 revs alla byggnader där. I dag ligger Riagården på området strax till höger i bild. Publikrekordet innehades av Gösta "Snoddas" Nordgren.

Missa inte!
Pehr Bengtssons bok
Åkers Krutbruk 1552-2022

**Finns att köpa på Museet,
 Bruksarkivet och Blomsterbruket
 (Blomaffären i Krutbruket)
 till det facila priset**

150 kr

Sjöar i Åkers Bergslag del 4.

Salvaren, den bananformade gravsänkan

I Åkers bergslag finns över 30 sjöar. Många av dem har en historia tätt sammankopplad med den industriella och kulturella berättelsen om Åker.

I detta nummer av Bruksanvisningen undersöker Per Hellgren sjön med det märkliga namnet Salvaren.

Text & foto: Per Hellgren

Långsmal och krökt – ja, som en bananformad gravsänka rentav – ligger Salvaren nedsänkt i den bergiga skogen, omgiven av de högsta höjderna i hela Åkers bergslag. Som om man huggit ut ett krokigt block ur berggrunden som därefter fyllts med ett ljust, genomskinligt vatten. Inte lika rent och klart som i den intilliggande Magsjön, men tillräckligt för att göra sjön värdig ett badbesök en varm sommar dag. Ja, ta med cyklopet vet jag!

Det finns flera sätt att ta sig till sjön Salvaren. Man kan ta in vid Salvartorp, som ligger på edet mellan Salvaren och Magsjön, vid vägen mot Lerudden, och därifrån gå ner till sjön. Men för

egen del cyklar jag ner vid Sörbosätter. Där finns en väg som stängts av med bom men med cykel eller till fots går det utmärkt att ta sig ner till sjön som dyker upp efter bara några hundra meter. Numera finns ett fult kalhygge där och vägen är knagglig av makadam. Endast en gardin av skog döljer sjön från omvärlden. Vid stranden finns ett boningshus, förmodligen bebott året runt numera. Strax innan huset finns en vändplan och ett jaktorn. Där går jag in i skogen till vänster, tar mig ner till sjön och vandrar alltså runt sjön medsols.

Nästan hela Salvaren är omgiven av skogklädda sluttningar. Kärret i öster har ett flackt landskap med dystert

Satellitbild av Salvaren. Notera dess ovanliga bågförm. Längst till vänster syns det stora ridhuset i Salvartorp och längst till höger i bild, där vägen kröker sig, ligger Kalkbro. Även kanalen syns tydligt där den skär genom landskapet från sjöns högra hörn. Foto: Lantmäteriet.

långskrångliga björkar och mängder av resultat från bäverns härjningar. Trädstammar ligger kullvräkt kors och tvärs överallt. Strax innan man kommer fram till viken i öster passerar man en båtplats där Kalkbro gård har sin roddbåt.

Vid Salvarens östra ände är relativt torrt denna höstdag 2021 som jag gör vandringen, men man får ändå se upp för sörphål där man kan sjunka ner. Här och var är marken underminerad av håligheter, förmodligen av bävern det också.

Längst in i nordöstra viken kommer man fram till vår första sevärdhet: kanalen där vattnet från Salvaren rinner norrut, förbi Sörbosätter och ut i sjön Idlången spetsiga sydände. Där vi nu

kommer fram finns en mycket gisten dammlucka där fördämningen sedan länge upphört att fungera. Bevuxna stenblock utgör passage över kanalen. Man kan också se spår av en rostig vattentub nere i vattnet som förmodligen fungerat som frivattenränna en gång i tiden.

I den vattenreglering som bruket använde sjöarna på Åkerskogen till från 1800-talet och framåt är Salvaren en av de mest avlägsna depåerna i hela systemet. Via grävda kanaler färdas vattnet enligt följande flöde utför: Salvaren – Idlången – Långsjön – Bruket. Alla kanaler och dammar finns kvar att se än i dag i varierande skick.

Efter dammluckan tar en granplantering vid men en stig leder vidare runt

Dammluckan vid Salvaren med sjön i bakgrunden. Kanalen slutar i Idlången.

sjöns östra strand. Denna dag kunde man till och med gena genom de ståtliga vassängarna varifrån man kan se sjöns hela sträckning bort till kröken västerut. De branta skogsstränderna, granspetsarna mot himlen, det gråa vattnet och de vassfria stränderna på sydsidan är en mäktig syn som påminner om landskapet runt Marvikarna. En tillvaronerslipad av skogstystnad.

När vi nu börjar arbeta oss fram utefter södra stranden har vi Älgberget ovanför oss, en mossbrant i grändunklet där ljungris och lingon sticker upp ur den mjuka madrassen av vägg- och husmossa. Man gungar spänstigt

fram i stövelstegen, särskilt om man rör sig utför i sluttningen. Nere vid stranden är det fritt mot vattnet, ingen vass som på norra stranden, här finns endast pors och starr i små mängder. Man kan i princip kliva rakt ut i vattnet var som helst. Sandstrand på vissa ställen, men längre ut stenskrovel och drunknade trädstammar. Vattnet ser klart och friskt ut, och med tanke på de vegetationsfria stränderna är Salvaren sannolikt en näringsfattig sjö, de flesta sjöarna i Åkers bergslag är av den typen.

Längs hela södra stranden finns stigar att följa. Men lutningen är konstant brant, ibland nära 45 grader och man kan välja stigar som går närmare sjön eller de som går längre upp bland mossanlupna gråblock där stensötan vippas. Vissa spår av gammal avverkning syns men i allt väsentligt upplever jag skogen som orörd sedan många decennier.

Salvarens märkliga namn är något som forskare faktiskt lagt energi på att reda ut. Det kan man läsa i Svante Strandbergs bok *Studier över sörmäländska sjönamn*. I äldre kartor från 1800-talet står namnet som Salfvarsjön där förledet kommer av det fornsvenska färgbeskrivande ordet Salvir som betyder "blek, matt, oklar". Glämsig, rent av, om man utgår ifrån det isländska ordet *sölur* eller det engelska ordet *sallow* som betyder "gulblek".

Man har också diskuterat huruvida mansnamnet Salve har något med detta att göra.

Mest sannolikt är dock att Salvaren är en omskrivning för "den blekfärgade sjön" vilket kan jämföras med Magsjöns fina bad- och dykvatten som är betydligt mindre färgat och mer klart.

Sköldmöja, *Ranunculus peltatus ssp. peltatus*.

I början av juni 2023, mitt i den osannolika värmeböljan, badade jag för första gången i Salvaren och upptäckte dess klara vatten. Där jag klev ner i den steniga sluttningen på norra stranden fick jag då syn på något jag aldrig sett. Flytande ängar av sköldmöja gungade i den heta brisen med sina små vita blommor, sina bleka stjälkar och femflikiga flytblad. Enligt Rydberg och Wanntorps praktverk *Sörmlands flora* är växten tämligen sällsynt i Sörmland, den finns främst i ett bälte från Eskilstuna till Nyköping och växer helst i klara, medelrika sjöar, tjärnar och åar, vanligen på meterdjupt vatten på sand eller lerbotten. Arten har sannolikt minskat till följd av övergödningen av sjöarna. I Salvaren återfanns den på två ställen, då i flera meter långa mattor, slängigt förtöjda i varandra som revor låg växterna där med sina fjuniga vattenrötter vajandes i det klara vattnet. Detta i en sjö som annars är relativt fattig på vattenväxter.

Åter till hösten 2021, som är betydligt kallare och gråare. Jag står på Salvarens södra strand och tittar ut över

sjön och en bäck kommer sköljandes uppifrån Älgberget, kanske en avlägsen rännil som letat sig genom myrmarker och fuktdrag ända från Lilla Mörtsjön, en pyttesjö – ett mossanlupet mygghål – som ligger en bit upp på skogen söderut, närmare Finnsjön.

I strandbrynet, där bäcken fuktar marken och försvinner, är det kargt och stenigt. Pors, kaveldun, blåbär, lingonris växer ända ner till vattenbrynet. Över på norrsidan ser man desto mer vass och kaveldunruggar, brinnande gula i höstens annars så avmätta färger. Det är i allt väsentligt en luguber svart-vit-grön värld vi rör oss i här på sydsidan. En trollvärld. Sjön är järngrå och ligger stilla som en tennbricka. Tittar man upp i skogen ser man tjugometersgranarna som slåss om utrymmet med femtonmetersbjörkarna. Granarna ser ut att vinna i längden, raka, stabila, bidar sin tid. Harry Martinson kallade denna naturtyp för "Nordens monotona allvarsdjungel", granens "sugande melankoliska enformighet".

Björkarna lever farligt i dessa trakter – ruttnar ner och dör, eller blir omkullvräkt av bävrar som bygger sig reden, behöver mat inför vintern eller så blåser de omkull efter att ha försvagats av svampröta. Vid ett tillfälle passerar man en pinnplockig bäverkäta på Salvarens södra strand – ett virrvarr av grenar, en byggnadskonst omöjlig att ta miste på i denna påvra miljö.

Vi passerar nedanför Uvberget, Åkers bergslags högsta punkt som mäter 92 meter, där branterna mot sjön är om möjligt ännu mer stupande, ibland rena förkastningar. Utanför i sjön är också den djupaste punkten, fem meter, vilket

Salvaren sedd från väster vid Salvartorp. Hela sjön kröker sig i en båge, till höger gran-skogen på Uvberget och vid udden i mitten av bilden finns sjöns djupaste punkt.

jag upptäcker då jag för första gången simmar i Salvaren med min frigolitplatta och mitt måttband med lod.

Landskapet flackar av ordentligt när vi närmar oss Salvartorp i västra änden av sjön. Där syns plötsligt spåren av människan tydligare än någonsin. En gles granplantering tar vid, framfarten efter skogsmaskiner är tydlig. Naturen är inte längre vacker utan avlöses av det som människan skapat, härjat runt i, ett slags anti-natur. En avskrädesåker till skog där endast linkande exemplar av taniga träd lämnats kvar att tvina eller resa sig i en sumpig miljö i väntan på nästa ingrepp. Likaså tar vassen vid inne i viken där en sommarstuga kikar fram på en höjd och ett större bostadshus tillhörande gården Salvar-

torp dominerar vid västra stranden. Två badflottar ligger och slumrar ute i sjön på en gråglansig yta, i väntan på att isen ska lägga sig, omfamna dem.

Här får man runda de privata tomterna så gott man kan, gå en bit på grusvägen förbi bostadshuset och ta sig ner mot sjön invid en paddock och längs med en åkertäppa. Pass på, en sumpäng breder ut sig med mycket brännässlor och på sommaren är det verkligen läge att vara helt påpälsad när man passerar denna plats. Vid sjön igen kommer man in i en gles ljus lövskog, en hagmark tar vid, där ett avlagt trassligt elstängsel ligger på marken som en snubbeltråd. Marken är uppgrövlad av vildsvin och naturen är diametralt annorlunda mot södra sidan av sjön. Vi har äntrat en ny

biotop; lövskogen, där ljuset strömmar in om hösten bland alla gråa stammar. Björk och asp dominerar med fåtal inslag av barrträd. Skogen är gallrad och ljus och snart höjer sig höga ekar som utgör det övre taket medan hassel skjuter upp i vilda buketter i det lägre skiktet och bildar små rum. Skogskammaren är öppen och transparent, en hyggesfri avverkning har utförts bara några år tidigare, det finns gott om sten och krott att snubbla över som ska göda marken och insekterna.

Hela tiden är Salvarens strand tillgänglig, trots att gul bladvass står som ett guldband längs stranden.

Norra stranden är inte som på södra sidan, med de monolitiska granarna. Här dominerar i stället tjocktallarna i den magrare marken där tallmon höjer sig i allt starkare konturer. Vitlavar, blockig stenskog och berghällar med kraftig rondör blir allt vanligare ju längre österut vi tar oss. Som genom ett trollslag är skogen än en gång vacker, stigar finns att följa nu när vi lämnar hyggesområdet. Man ser var skördaren

Salvarens södra strand är kuperad och brant med bergiga utsprång i vattnet.

Salvaren

Yta: 0,306 kvadratkilometer.

Längd: 1,5 km.

Socken: Länna och Åker.

Kommun: Strängnäs.

Höjd över havet: 40 meter.

Maxdjup: 5 m.

slog halt i stybbet och började backa. Enstaka björkar återfinns, döende i sjöbrynet, annars varvas knotgreniga tallar med korpulenta granar.

När huset skymtar genom träd-dunklet är vi tillbaka till utgångsläget. Varvet var inte förgäves, ty även norra stranden hade en hel del vackert att erbjuda. Skrikröda odonbuskar, mörka utsprång av bergtungor i vattnet, fallna storträd som likt dinosaurier inväntar förruttnelsen och fantasifullt väderformade tallar, offer för västvinden som drar igenom Salvarens vattendal. ■

Per Hellgren, Vildmarksreporter

Cykelreparatörn berättar

Anekdoter av Lars Axelsson

Nils Johansson – ”Flöjt Nisse”

Några gamla musiker som hållit upp ett tag funderade på att börja öva igen. Det var Karlåker, Sollerbäck, Bergman o några till, däribland Nisse som med varierande framgång spelade både flöjt o fiol. Flera gånger på jobbet så förhör sej Nisse med Karlåker som den sammanställande:

– Nå, va tycker du ja ska ta me för instrument o spela på.

– Ja jag vet inte än, säger den andre, vi får väl se.

Efter nån vecka så kommer Nisse igen otålig o säger:

– Nu får du jävlar anamma bestämma dej, ska jag spela fiol eller flöjt?

– Du kan väl ta med båda, säger Karlåker lugnande.

– Ja du förstår jag måste veta, för ska jag spela flöjt så måste jag lägga in blöt för de va så jävla länge sen så den har blivit gisten, den e som en gammal eka.

En annan gång satt en i noter okunnig person och såg på då Nisse spelar och efteråt blev det tal om vad de olika tecknen betydde, här förstår du

är det trioler o här går det upp å här går det ner. Sen tar Nisse fram ett annat notblad som är nästan svart av tecken o visar att här e de för ”inni-helvetes” svårt o spela, de e så fullt å tecken som om dom skulle ha slagi ut en hel kappe blåbär på pappre.

I mitten av femtitalet gjordes en stor renovering av Krutbrukets bostäder. Det blev två och trerumslägenheter med badrum och centralvärme. Vedbacken blev inte längre den naturliga samlingsplatsen där allt ventilerades grannar emellan, ingenting var riktigt som förr. Det var väl optimism och förväntan hos många att få flytta in i det nya men också en viss oro bland de äldre, för hyran som förut varit nästan symbolisk skulle nu stiga till 200–250 kronor i månaden.

Nisse hade snart klart för sej hur det skulle kunna bli, några nöjen var nog inte att tänka på längre.

– Du förstår, sa han. Då andra på lördan klär sig fina för att gå ned till Folkets Hus för att dansa, då får man nöja sig med att krypa ned i badkaret.

Lars Axelsson